

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κάθε φορά που σκέφτομαι τη μετάφραση, μου έρχεται στο μυαλό η ταινία *Στενές Επαφές Τρίτου Τύπου*. Ο τίτλος αναφέρεται στα τρία επίπεδα της συνάντησης με ένα Αγνώστου Ταυτότητας Ιπτάμενο Αντικείμενο (ΑΤΙΑ, Unidentified Flying Object – UFO), όπως το διατύπωσε ο Τζόζεφ Άλεν Χάινεκ (J. Allen Hynek). Οι στενές επαφές πρώτου τύπου συμβαίνουν όταν βλέπουμε ΑΤΙΑ. Οι επαφές δεύτερου τύπου λαμβάνουν χώρα όταν όχι μόνο βλέπουμε ΑΤΙΑ, αλλά βλέπουμε επίσης ανθρώπους ή αντικείμενα που επηρεάζονται από την παρουσία ενός ΑΤΙΑ. Οι επαφές τρίτου τύπου είναι οι συναντήσεις με ΑΤΙΑ κατά τρόπο ώστε αυτά να ασκούν επίδραση στη ζωή μας και να αλλάζουν την αντίληψή μας για την ανθρώπινη υπόστασή μας.

Τώρα βάλτε στη θέση του ΑΤΙΑ τη λέξη *μετάφραση*. Όπως μας δείχνουν οι συγγραφείς αυτού του βιβλίου μέσα από τα ζωντανά τους παραδείγματα, δεν είναι δύσκολο να έχουμε τις επαφές των πρώτων δύο τύπων. Αρκεί να παρακολουθήσουμε μεταφραστές επί το έργον – τους διερμηνείς μιας διασημότητας σε μια τηλεοπτική συνέντευξη, τους διερμηνείς νοηματικής σε μια εκδήλωση για κωφούς ή αυτούς που μεταφράζουν μια γλώσσα για μια ιστοσελίδα. Καταλαβαίνουμε την επιρροή της μετάφρασης όταν παρατηρούμε επιτυχή αποτελέσματα, όπως την υπογραφή μιας διεθνούς συνθήκης ή την ολοκλήρωση μιας διεθνούς επιχειρηματικής συμφωνίας. Παρομοίως, βλέπουμε το αποτέλεσμα όταν μια ατυχής μετάφραση προκαλεί παρανόηση – μια κατάσταση η οποία, όπως καταδεικνύουν οι συγγραφείς με τις μαρτυρίες τους, μπορεί να έχει κάθε λογής συνέπειες, από την πιο αστεία και ασήμαντη μέχρι την πιο σοβαρή και ουσιαστική.

Ωστόσο, λίγοι εκτιμάμε τον ρόλο του μεταφραστή όσον αφορά το τρίτο επίπεδο, λίγοι καταλαβαίνουμε πώς επιδρά στον τρόπο με τον οποίο ζούμε. «Η μετάφραση επηρεάζει κάθε πτυχή της ζωής μας», ξεκαθαρίζουν οι συγγραφείς στην πρώτη τους σελίδα. *Κάθε πτυχή*; Αυτή είναι μια εξαιρετικά τολμηρή δήλωση. Αλλά αφού διαβάσετε μέχρι το τέλος αυτό το βιβλίο, θα το πιστέψετε. Θα έχετε δει, διαβάζοντάς το, πώς η πολυγλωσση ανθρωπότητα εξαρτάται από τη μετάφραση για να λειτουργήσει με επιτυχία. Και θα εντυπωσιαστείτε, όπως κι εγώ, από τις πολυά-

ριθμες καταστάσεις στις οποίες – συνήθως χωρίς να το καταλάβετε – η τεχνογνωσία του μεταφραστή έχει διαμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο ζούμε. Αυτό που βρίσκουμε στο βιβλίο *Για να μην είμαστε χαμένοι στη μετάφραση* είναι ο εαυτός μας.

Η Nataly Kelly και ο Jost Zetzsche μας προσέφεραν μια ανεκτίμητη υπηρεσία γράφοντας αυτό το βιβλίο. Όχι μόνο είδαν τη μετάφραση από μια νέα οπτική, αλλά ένα θέμα που συχνά παρουσιάζεται με όρους αφηρημένους και δυσνόητους κατάφεραν να το κάνουν κατανοητό και διασκεδαστικό. Πρόκειται για μια αφήγηση στα καλύτερά της, που αγγίζει ποικίλα θέματα, διανθισμένα με εξαιρετικά ενδιαφέρουσες ιστορίες και αναφορές σε ορισμένους πολύ ιδιαίτερους ανθρώπους, οι οποίοι μας δείχνουν πώς η μετάφραση αποτελεί μέρος της καθημερινότητάς μας. Επιπλέον, οι ιστορίες που προέρχονται από τη δική τους εμπειρία ως επαγγελματιών μεταφραστών, οι καταπληκτικές συναντήσεις και συνεντεύξεις που περιλαμβάνουν, καταρρίπτουν ορισμένους από τους μύθους που περιβάλλουν το θέμα και φέρνουν στο προσκήνιο τα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταφραστές.

Αυτό που τείνει να υποτιμάται περισσότερο είναι η δυσκολία επίτευξης υψηλής ποιότητας μετάφρασης. Η γλώσσα είναι αναμφίβολα το πιο πολύπλοκο χαρακτηριστικό των ανθρώπων. Συνήθως περιλαμβάνει δεκάδες ήχους και σύμβολα. Εκατοντάδες συλλαβές. Χιλιάδες γραμματικές δομές. Εκατοντάδες χιλιάδες λέξεις. Ένας αμέτρητος αριθμός από περιβάλλοντα στα οποία χρησιμοποιούνται αυτά τα γλωσσικά χαρακτηριστικά. Και όλα αυτά συμβαίνουν τουλάχιστον εις διπλούν για τους περισσότερους ανθρώπους στον πλανήτη – γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι μιλούν συνήθως τουλάχιστον δύο από τις έξι χιλιάδες γλώσσες του κόσμου. Πιστεύω ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη πνευματική πρόκληση από το να χτίζει κανείς γέφυρες κατανόησης μεταξύ των γλωσσών, με σεβασμό παράλληλα προς την ιδιαίτερη γλωσσική και πολιτιστική ταυτότητα της καθεμιάς. Η ένταση μεταξύ της αλληλοκατανόησης και της διατήρησης της ταυτότητας είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα αυτού του βιβλίου και τοποθετεί τον μεταφραστή, επαγγελματία ή ερασιτέχνη, στην καρδιά του έργου.

Οι συγγραφείς ξεκινούν με μια έντονα θετική επιβεβαίωση του ρόλου του μεταφραστή στη ζωή μας και αυτός ο τόνος διαπερνά το βιβλίο. Ωστόσο, στο τέλος εμφανίζεται μια αντίθεση, όταν αναφέρουν έναν αρνητικό όρο που βρήκαν σε μια έρευνα για τη στάση των επαγγελματιών μεταφραστών απέναντι στη μετάφραση. Όταν ζητήθηκε από έναν επαγ-

γελματία να χαρακτηρίσει το έργο των μεταφραστών και των διερμηνέων με μία μόνο λέξη, εκείνος χρησιμοποίησε τη λέξη «υποτιμημένο». Εκπλήσσομαι που η λέξη εμφανίστηκε μόνο μία φορά. Ως επίτιμος αντιπρόεδρος του Chartered Institute of Linguists στο Ηνωμένο Βασίλειο, την ακούω όλη την ώρα. Οι μεταφραστές συχνά αισθάνονται ότι οι ικανότητές τους και οι γνώσεις τους αντιμετωπίζονται είτε με υποτίμηση είτε με άγνοια. Μπορούν όμως να πάρουν τουλάχιστον μια επιβεβαίωση από αυτό το βιβλίο, το οποίο – όπως ελπίζουν οι συγγραφείς του στον επίλογό τους – θα βοηθήσει να αλλάξουν όλα αυτά. Εμπνεύστηκα τον πρόλογο μου από τις ταινίες επιστημονικής φαντασίας τις οποίες αναφέρουν, συμπεριλαμβανομένης της σειράς *Star Wars*. Το βιβλίο *Για να μην είμαστε χαμένοι στη μετάφραση* συμπληρώνεται πολύ εύστοχα από τον υπότιτλο «Πώς η γλώσσα διαμορφώνει τη ζωή μας και μεταμορφώνει τον κόσμο». Αλλά ο τίτλος θα μπορούσε επίσης να είναι *Ο μεταφραστής ξαναχτυπά*.

Ντέιβιντ Κρίσταλ
συγγραφέας του βιβλίου *How Language Works*
(*Πώς λειτουργεί η γλώσσα*)